

Wstęp cw 26

April 2025

Wstęp teoretyczny

Pojęcia ciepła i temperatury

Ciepło jest formą przekazywania energii wewnętrznej pomiędzy układami w wyniku różnicy temperatur. W przeciwieństwie do pracy, ciepło nie jest związane z uporządkowanym ruchem makroskopowym cząstek, lecz z mikroskopowymi procesami wewnętrznymi. **Temperatura** jest skalarną wielkością fizyczną określającą stan termiczny ciała i jest miarą średniej energii kinetycznej ruchu termicznego cząsteczek tworzących substancję. Jednostką temperatury w układzie SI jest kelwin (K).

Zasada zachowania energii w odniesieniu do ciepła. Bilans cieplny

Zasada zachowania energii głosi, że energia nie może być tworzona ani niszczone — może jedynie zmieniać formę. W kontekście procesów cieplnych oznacza to, że suma przekazanych ilości ciepła między wszystkimi składnikami układu izolowanego musi wynosić zero:

$$\sum_i Q_i = 0$$

gdzie Q_i to ilość ciepła wymieniona przez i -ty składnik układu.

Dla układu składającego się z badanego ciała, wody i kalorymetru bilans cieplny przyjmuje postać:

$$m_c c_c (T_c - T_k) + m_w c_w (T_p - T_k) + m_k c_k (T_p - T_k) = 0$$

gdzie: m — masa, c — ciepło właściwe, T — temperatura, a indeksy c , w , k odpowiadają kolejno badanemu ciału, wodzie i kalorymetrowi, natomiast T_p i T_k oznaczają temperaturę początkową i końcową.

Kalorymetria

Kalorymetria to dział fizyki zajmujący się pomiarem ilości ciepła wymienianego podczas procesów fizycznych i chemicznych. Podstawowym urządzeniem wykorzystywanym w tych pomiarach jest **kalorymetr** — naczynie zapewniające minimalną wymianę ciepła z otoczeniem. Uwzględnienie pojemności cieplnej kalorymetru jest niezbędne dla poprawnego przeprowadzenia bilansu cieplnego.

Pojemność cieplna ciał stałych, ciepło właściwe i jego zależność od temperatury

Pojemność cieplna C ciała określa ilość ciepła potrzebną do zmiany temperatury całego ciała o jednostkę temperatury:

$$C = \frac{Q}{\Delta T}$$

Ciepło właściwe c definiuje się jako ilość ciepła potrzebną do zmiany temperatury jednostki masy substancji o jednostkę temperatury:

$$c = \frac{Q}{m \Delta T}$$

Ciepło właściwe ciał stałych w ogólności zależy od temperatury, zwłaszcza w zakresie niskich temperatur (kilkadzieiesiąt K). W temperaturze pokojowej dla większości metali ciepło właściwe można jednak traktować jako stałe.

Prawo Dulonga i Petita

Prawo Dulonga i Petita stwierdza, że dla większości ciał stałych w temperaturze pokojowej molowa pojemność cieplna wynosi około:

$$C_m \approx 3R$$

gdzie C_m to molowa pojemność cieplna, a R to stała gazowa ($R \approx 8,314 \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$). Przekłada się to na przybliżoną wartość ciepła właściwego metali:

$$c \approx \frac{3R}{M}$$

gdzie M to masa molowa substancji. Prawo to wynika z klasycznego modelu drgań atomów w sieci krystalicznej i obowiązuje w temperaturach dużo wyższych od temperatury Debye'a.

Idealny i rzeczywisty przebieg wymiany ciepła w kalorymetrze — metoda interpolacji

W idealnym przypadku wymiana ciepła między ciałem a wodą zachodzi natychmiastowo, bez strat do otoczenia. W rzeczywistości proces trwa pewien czas i w jego trakcie zachodzi częściowa wymiana ciepła z otoczeniem oraz zmiana temperatury wody i ciała.

Aby zminimalizować błędy pomiarowe wynikające z nieidealności procesu, stosuje się **metodę interpolacji**: sporządza się wykres temperatury w funkcji czasu przed wrzuceniem ciała oraz po wrzuceniu, a następnie ekstrapoluje się te przebiegi do chwili zetknięcia ($t = 0$), wyznaczając interpolowane wartości temperatury odpowiadające hipotetycznie nieskończonego szybkiego przebiegowi wymiany ciepła.